

DEBRECENI
EGYETEM

JELENKORI MAGYAR TÖRTÉNELEM I. MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE 1918–1945

KOLLOKVIUMI TEMATIKA

Alap (BA) és osztatlan tanárképzés, III. évfolyam | 2019/20. tanév, II. félév
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar | Történelmi Intézet

A KURZUS ADATAI

Kód | BTTR281BA, BTTR281OMA

Időpont | Csütörtök, 12.00

Hely | XII. terem

Oktató | Dr. Kerepeszki Róbert

SZÁMONKÉRÉS

Írásbeli kollokvium

Tartalom | Kronológia a Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században c. tankönyv alapján, fogalmak (lásd lentebb), személyek és két esszé kidolgozása az alábbi tételsorból (egy a 1–11., és egy a I–IX. tételek közül)

AZ ELŐADÁS IDŐBEOSZTÁSA ÉS TEMATIKÁJA

1. előadás – 2020. február 13. | **Bevezetés**
2. előadás – 2020. február 20. | **A történelmi Magyarország összeomlása az első világháború végén és az őszirózsás forradalom**
3. előadás – 2020. február 27. | **A tanácsköztársaság**
4. előadás – 2020. március 5. | **A Horthy-rendszer alapjai 1919/20-ban**
5. előadás – 2020. március 12. | **A trianoni békeszerződés tartalma, hatásai és mítoszai – A királykérdés kiéleződése**
6. előadás – 2020. március 19. | **A bethleni konszolidáció, 1921–1931**
7. előadás – 2020. március 26. | **A gazdasági válság és a politikai erőviszonyok átalakulása az 1930-as évek első felében**
8. előadás – 2020. április 9. | **A jobbratolódás útján. Revíziós sikerek Németország árnyékában – A Darányi- és Imrédy-kormány**
9. előadás – 2020. április 16. | **Magyarország a második világháborúban I.**
10. előadás – 2020. április 23. | **Magyarország a második világháborúban II.**
11. előadás – 2020. április 30. | **A Horthy-korszak főbb jellemzői – Társadalom, gazdaság, kultúra, oktatás és a politikai rendszer jellege**

KOLLOKVIUMI TÉTELSOR ÉS A TÉTELEKHEZ KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK

KÖZTÖRTÉNETI TÉTELEK

1. **A polgári demokratikus forradalom, 1918–1919**
Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása az első világháború végén. A Magyar Nemzeti Tanács megalakulása, programja. Az „őszirózsás” forradalom. A Károlyi-kormány tevékenysége: bel- és külpolitikai célok, nemzetiségi kérdés, földreform, fegyverszüneti szerződések, viszony az Antant hatalmakhoz, a bal- és jobboldali radikalizmus. A rendszer bukása.
2. **A Tanácsköztársaság, 1919**
A kommunista hatalomátvétel háttere, a diktatúra kiépítése (Forradalmi Kormányzótanács, intézkedések, a vörös terror kibontakozása). A Vörös Hadsereg megszervezése és az északi hadjárat. „Ellenforradalmi” mozgalmak (szegedi ellenkormány, a bécsi Antibolsevista Comité). A tanácskormány és az Antant (békekonferencia, a Smuts-misszió, a román támadás). A rendszer bukása.
3. **Az új politikai rendszer kiépülése, 1919–1920**
A „szakszervezeti” Peidl-kormány és a román megszállás. A Friedrich-kormány hatalomra kerülése és intézkedései (új választójog). A Clerk-féle Antant misszió, a románok kivonulása és Huszár Károly „koncentrációs” kormányának megalakulása. Horthy Miklós kormányzóvá választása és a kormányzói jogkör. Belpolitika: az 1920-as választások, politikai irányzatok (pártok, jobboldali radikális szervezetek), az államforma kérdése.
4. **A trianoni békeszerződés, 1920**
A békeszerződés előzményei: az Osztrák-Magyar Monarchia és az Antant hadicéljai a világháborúban, az Antant szövetségi ígéretei, Magyarország etnikai viszonyai a világháború előtt. A magyar béke delegáció Párizsban (tagok, célok). A trianoni békeszerződés aláírása, tartalma (területi rendelkezések, hadsereg-korlátozás, jóvátétel), helye a versailles-i békerendszerben, következményei, Trianon-mítoszok.

5. **A konszolidáció felé: az első Teleki-kormány tevékenysége és a királykérdés, 1920–1921**
Teleki Pál első kormányának intézkedései: numerus clausus, „rendtörvény”, földreform, a Vitézi Rend megalakítása stb. A királykérdés előzményei: az eckartsau nyilatkozat, a politikai élet megosztottsága (legitimisták, szabad királyválasztók és érveik), az államforma kérdése 1920-ban, IV. Károly visszatérési kísérletei.
6. **Bethlen István konszolidációs politikája, 1921–1931**
Bethlen miniszterelnökségének szakaszai: belpolitikai konszolidáció (királykérdés megoldása, szélsőjobb visszaszorítása, baloldal integrálása, választójog, új „egységes” kormánypárt létrehozása, a Felsőház megalakítása), a gazdasági szanálás (népszövetségi kölcsön, új vámrendszer, pengő bevezetése stb.), az aktív külpolitika időszaka (Magyarország külpolitikai „mozgástere” a bethleni korszak második felében, nemzetközi kapcsolatok a környező országokkal és az európai nagyhatalmakkal), a gazdasági válság hatásai. A klebelsbergi kultúrpolitika tartalma (neonacionalizmus, kultúrfölény, az iskola-rendszer korszerűsítése, külföldi ösztöndíjrendszer).
7. **A politikai élet átalakulása az 1930-as évek első felében, 1931–1936**
A gazdasági válság hatásai és politikai-társadalmi következményei. A Bethlen-kormány válságkezelő intézkedései. Károlyi Gyula miniszterelnöksége és bukása. Gömbös Gyula kormánya: Nemzeti Munkaterv, új kabinet, új célok, a kormánypárt átalakítása, belpolitikai viszonyok, konfliktusok és intézkedések, az 1935-ös választások. A gömbösi külpolitikai új irányvonalai. A Hóman Bálint-féle új kultúrpolitika. Gömbös bukásának okai.
8. **A „jobbrtolódás” útján: a Darányi- és az Imrédy-kormány, 1936–1939**
A Darányi-kormány tevékenysége: alkotmányjogi reformok (kormányzói jogkör, Felsőház és az új választójog), szociális intézkedések, a győri program meghirdetése és az ún. első zsidótörvény betervezése. A szélsőjobboldal felerősödése, az Anschluss hatása és Darányi bukása. Imrédy miniszterelnöki kinevezésének háttere, kezdeti politikája, lépések a szélsőjobb visszaszorítására. Imrédy „pálfordulása”, politikai törekvéseinek változásai és az 1938. novemberi belpolitikai válság. Külpolitika: az első bécsi döntés és a fokozódó német orientáció. Imrédy bukásának háttere.
9. **Kísérlet a háborúból való kimaradásra: Teleki Pál második kormánya, 1939–1941**
A második Teleki-kormány megalakulásának háttere, Teleki Pál politikája a második világháború előestéjén: belpolitikai lépések, az 1939-es választások, szociális reformok, külpolitikai célok és a nemzetközi környezet alakulása, ennek következményei („fegyveres semlegesség”, német függés és az újabb revíziós sikerek: Kárpát-alja visszacsatolása, második bécsi döntés). A jugoszláv krízis: Teleki politikájának kudarca és öngyilkossága.
10. **Magyarország és a második világháború, 1941–1944**
A Bárdossy-kormány megalakulása. A Szovjetunió elleni hadba lépés okai, körülményei, külpolitikai következményei, magyar alakulatok és megszálló erők Ukrajnában. A kormányzó-helyettesi intézmény létrehozása. Bárdossy bukása és a Kállay-kormány megalakulása. A második magyar hadsereg felállítása, szerepe a keleti fronton és a doni katasztrófa. Tárgyalások az előzetes fegyverszünetről a nyugati szövetségesekkel. A hazai német- és háborúellenes erők szerveződése, törekvéseik.
11. **Magyarország német megszállása és a nyilas diktatúra, 1944–1945**
A német megszállás előzményei, háttere és megvalósulása. Horthy klesssheimi útja 1944. március 18-án. A Sztójay-féle kollaboráns kormány megalakulása és tevékenysége. A zsidóság és a németellenes ellenzék sorsa, a magyar gazdaság német érdekek alá rendelése. Az 1944. nyári háborús fordulatok hatásai. A Lakatos-kormány megalakulása, a moszkvai fegyverszüneti tárgyalások, az 1944. októberi kiugrási kísérlet és kudarca. A nyilas hatalomátvétel és diktatúra kiépülése. Magyarország mint hadszíntér.

NAGYOBB TÉMÁKAT ÁTFOGÓ TÉTELEK

- I. **Ellenzéki politikai mozgalmak és pártok, politikai paletta és pártstruktúra a Horthy-korban**
Pártstruktúra jellemzői, választójog és választások a korszakban. A kormányok jobboldali ellenzékei: keresztény-nemzeti, keresztényszocialista, legitimista és kiscgazda pártok (vezetők, programok, célok). A baloldali ellenzék: liberális-demokrata, szociáldemokrata pártok és az illegális kommunista mozgalom (vezetők, programok, célok). Az ellenzéki mozgalmak befolyása, politikai szerepük és társadalmi bázisuk.
- II. **Szélsőjobboldali ellenzék, 1920–1945**
A jobboldali radikalizmus és a szélsőjobboldal, helyük a korszak pártstruktúrájában, szerepléseik a választásokon. A jobboldali radikalizmus ideológiai mozgóit (fajvédelem, „őrségváltás”) és első szervezeteik a világháború után (Magyar Országos Véderő Egyesület, Ébredő Magyarok Egyesülete, Turul Szövetség, Etelközi Szövetség). A szélsőjobboldal új hulláma az 1930-as években: magyar nemzetiszocialista és nyilas pártok (vezetők, célok). Szálasi Ferenc pályája és a hungarizmus ideológiai alapjai.
- III. **Magyar külpolitika a két világháború között**
A magyar külpolitika lehetőségei és törekvései Trianon után. A nyugat-magyarországi kérdés (Burgenland, „Lajta-bánság” és a soproni népszavazás), a kisantant gyűrű és a magyar királykérdés külpolitikai vonatkozásai. A népszövetségi tagság. Magyarország és az európai nagyhatalmak a Horthy-korban. A magyar külpolitika orientációjának változása, helyzete az 1930-as években és a második világháború idején. A revíziós kultusz és propaganda. A külpolitika eredményei (nemzetközi szerződések, bledi egyezmény, revíziós sikerek).

IV. Magyar gazdaság a Horthy-korban

Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának gazdasági következményei és a trianoni békeszerződés hatásai a magyar gazdaságra. A pénzügyi stabilitás megteremtése: új valuta, népszövetségi kölcsön, vámpolitika. A gazdasági szerkezet átalakulása: fejlődő iparágak, stagnáló mezőgazdaság, külkereskedelmi orientáció (az ún. német clearing-rendszer). A gazdasági válság hatásai. A magyar gazdaság helyzete az 1930-as években (a győri program és hatásai), illetve a második világháború idején.

V. Magyar társadalom a két világháború között

A magyar társadalom foglalkozási, nemzetiségi, vallási összetétele és ezek változásai, a társadalom rétegződése Trianon után. Társadalmi mobilizáció, urbanizáció, iskolázottság, életmód, életkörülmények, sport és szórakozási lehetőségek a Horthy-korban. A magyar társadalom strukturális problémái és konfliktusai (földkérdés, középréteg stb.). Az egyházak és hitélet. A sajtó szerepe.

VI. Nemzetiségek Magyarországon, magyar kisebbség a szomszédos országokban

A Kárpát-medence etnikai viszonyai az első világháború előtt és után. A kisebbségvédelem kérdése és a Népszövetség. A határon túli magyar kisebbség helyzete, politikai törekvései és az ún. optáns ügy. A magyarországi német kisebbség foglalkozási szerkezete, jogai, oktatása, társadalmi helyzete, szervezetei és politikai szerepének felértékelődése az 1930-as években. A revíziós sikerek nemzetiségi vonatkozásai, hatásai.

VII. Zsidóság, zsidókérdés és antiszemitizmus a két világháború közötti Magyarországon

A zsidóság létszáma, foglalkozási szerkezete, iskolázottsága, társadalmi helyzete a Horthy-kori Magyarországon. Az antiszemitizmus okai, előzményei (dualizmus és az első világháború időszak, az 1918/19-es forradalmak ideje), terjedése és típusai. A korszak antiszemita rendelkezései a numerus clausustól a zsidótörvényekig (okaik, tartalmuk). A holokauszt magyarországi vonatkozásai.

VIII. Szellemi-ideológiai irányzatok a Horthy-korszakban

A két világháború közötti magyar politikai rendszer ideológiai alapjai, a „keresztény-nemzeti” gondolat és irányzatai: a jobboldali radikalizmus (Szabó Dezső, a „szegedi gondolat” és az „őrségváltás”), a politikai katolicizmus (Prohászka Ottokár ideológiája), az „állagörző” konzervativizmus (Szekfű Gyula és a neobarokk). Irodalmi irányzatok a Horthy-korban. A népi írók az 1930-as években.

IX. A két világháború közötti magyar politikai rendszer jellege és jellemzői

Diktatúra és demokrácia között: a Horthy-rendszer jellege és értékelése (hatalmi ágak, ideológia, pártstruktúra, választójog és népképviselés, szabadságjogok, az ideológia szerepe).

AJÁNLOTT IRODALOM

Összefoglaló munkák:

GYÁNI Gábor – KÖVÉR György: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Osiris, Budapest, 2003.

PÜSKI Levente: A Horthy-rendszer. Pannonica, Budapest, 2006.

ROMSICS Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Budapest, több kiadás.

Egyes témákhoz kapcsolódó irodalom:

ABLONCZY Balázs: Trianon-legendák. Jaffa, Budapest, 2015.

Gróf Bethlen István és kora. Osiris, Budapest, 2014.

GYURGYÁK János: A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmétörténet. Osiris, Budapest, 2001.

HATOS Pál: Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története. Jaffa, Budapest, 2018.

PAKSA Rudolf: Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója. Osiris – MTA BTK TTI, Budapest, 2013.

PÜSKI Levente: A Horthy-korszak parlamentje. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2015.

ROMSICS Ignác: A trianoni békeszerződés. Osiris, Budapest, 2007.

ROMSICS Ignác: A Horthy-korszak. Válogatott tanulmányok. Helikon, Budapest, 2018.

ROMSICS Ignác (szerk.): A magyar jobboldali hagyomány, 1900–1948. Osiris, Budapest, 2009.

ROMSICS Ignác (szerk.): Mítoszok, legendák, tévhitek a 20. századi magyar történelemről. Osiris, Budapest, 2005.

TOMKA Béla szerk.: Az első világháború következményei Magyarországon. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2015.

A korszak vezető politikusairól szóló irodalom:

ABLONCZY Balázs: Teleki Pál. Osiris, Budapest, 2005.

KEREPESZKI Róbert: A „tépelődjő gentleman” – Darányi Kálmán (1886–1939). Kronosz, Pécs-Budapest, 2014.

PAKSA Rudolf: Szálasi Ferenc és a hungarizmus. Jaffa – MTA BTK TTI, Budapest, 2013.

PÜSKI Levente: A Horthy-korszak „szürke eminenciása” – Károlyi Gyula (1871–1947). Kronosz, Pécs-Budapest, 2016.

ROMSICS Ignác: Bethlen István. Politikai életrajz. Osiris, Budapest, 2005.

SAKMYSTER, Thomas: Admirális fehér lovon. Horthy Miklós, 1918–1944. Helikon, Budapest, 2001.

TURBUCZ Dávid: Horthy Miklós. Napvilág, Budapest, 2011.

VONYÓ József: Gömbös Gyula. Napvilág, Budapest, 2014.

KÖTELEZŐ FOGALMAK LISTÁJA

1. „állagőrző” konzervativizmus
2. Állástalan Diplomások Bizottsága
3. Antibolsevista Comité
4. bécsi döntések
5. Belgrádi katonai konvenció
6. bethleni konszolidáció
7. bethleni választójog
8. Bethlen-Peyer paktum
9. biatorbágyi merénylet
10. bledi egyezmény
11. boletta
12. „bottörvény”
13. civitas fidelissima
14. clearing-rendszer
15. Clemenceau-jegyzék
16. Clerk-misszió
17. Collegium Hungaricumok
18. delimitáció
19. „disszidensek” (1921)
20. „disszidensek” (1938)
21. Duna-paktum
22. Ébredő Magyarok Egyesülete
23. eckartsau-i nyilatkozat
24. Eskütt-ügy
25. Etelközi Szövetség
26. Eucharisztikus Világkongresszus
27. fajvédelem
28. falukutató mozgalom
29. Fehér Ház Bajtársi Egyesület
30. „fehér pénz”
31. fehér terror
32. fluktuáció
33. Forradalmi Kormányzótanács
34. frankhamisítás
35. Friedrich-féle választójog
36. Gömbös-Eckhardt paktum
37. győri program
38. hadikommunizmus
39. határmegállapító bizottságok
40. hirtenbergi fegyverszállítás
41. homo regius
42. horizontális tengely
43. hungarizmus (Prohászka)
44. hungarizmus (Szálasi)
45. indemnitás
46. irredentizmus
47. kényszerpálya
48. keresztény-nemzeti gondolat
49. kettős társadalmi struktúra
50. királypuccsok
51. klerikális konzervativizmus
52. „koncentrációs” kormány
53. kormánypártok (EP, NEP, MÉP)
54. kormányzói jogkör
55. „körmendi kézfogás”
56. kultúrfölény-elmélet
57. „lánchídi csata”
58. legitimizmus
59. „Lenin-fiúk”
60. leventemozgalom
61. Magyar Élet Mozgalom
62. Magyar Nemzeti Bank
63. Magyar Nemzeti Tanács
64. Magyar Országos Véderő Egyesület
65. Magyar Revíziós Liga
66. „Magyarország helye a nap alatt”
67. Márciusi Front
68. Marseille-i merénylet
69. Millerand-féle kísérőlevél
70. mozgástér
71. Nagyatádi-féle földreform
72. Nemzeti Hadsereg
73. Nemzeti Munkaterv
74. nemzeti önrendelkezés elve
75. „nemzeti öncélúság”
76. neonacionalizmus
77. neobarokk társadalom
78. népbiztos
79. népi írók
80. numerus clausus
81. optáns-ügy
82. őrségváltás
83. pacifizmus
84. padovai fegyverszünet
85. „rendtörvény”
86. revizionizmus
87. római jegyzőkönyvek
88. szabad királyválasztók
89. szakszervezeti kormány
90. szegedi gondolat
91. szláv korridor
92. szociográfia
93. Társadalmi Egyesületek Szövetsége
94. trónfosztás
95. Turul Szövetség
96. Új Szellemi Front
97. „vabank” politika
98. Vitézi Rend
99. Vix-jegyzékek
100. Volksbund
101. Vörös Hadsereg
102. Vörös Őrség
103. „vörös térkép” (carte rouge)
104. vörös terror
105. zsidótörvények